

EN VERKLIG FÖRSTÅELSE av Fjodor Dostojevskijs författarskap kan knappast förbigå de väckelser som berörde rysk kristenhet i hans samtid. Under 1800-talet växer i Ryssland fram kontemplativt präglade bönerörelser i den anda som från 1000-talet och framåt gjorde den grekiska halvön Athos till ett ”heligt berg” i den östliga kristenheten.

Bland förgrundsgestalterna i dessa förnyelserörelser fanns en rad karismatiska klosterledare, som Paisius Velichkovsky (1722–1794) och dennes lärjungar. Han svarade för den första slaviska översättningen av den antologi som publicerats på grekiska 1782 med titeln *Filokalia*.

Denna märkliga volym, ett urval av texter från 300-talet till 1400-talet med ett renodlat fokus på bönen och det inre livet, skulle få en enorm genomslagskraft. Den utgör ett destillat av ortodox teologi. Här får vi inblick i hur begreppet ”frälsning” i östkyrkan skiljer sig från gängse föreställningar inom protestantisk teologi. Den andlighet som *Filokalia* representerar syftar till gudomliggörelse (*theosis*), eller med Jan Erixons ord, ”människans gradvisa förnyelse”.

I kloster som det berömda Optina, ett centrum för 1800-talets förnyelse i den ryska kristenheten, fanns en stor receptivitet för *Filokalias* spiritualitet. Här levde några av dåtidens mest färgstarka starjetser, andliga ledare som stod fria från den kyrkliga och politiska hierarkin, och det var till denna härd som Dostojevskij sökte sig och tog djupa intryck. I Optina mötte han den starjets som blev förebild till Zosima i *Bröderna Karamazov*. Här smakade han något av den frihet som innebär ”frigörelse från sig själv, i hopp om att undgå deras öde som levat hela sitt liv utan att kunna finna sig själva”, som han låter starjets Zosima säga.

De som bidrog till 1800-talets andliga renässans i Ryssland konstruerade ingen lära om kyrkan. De invigde sina lärjungar i en erfarenhet av Kristus som restaurerade det mänskliga i människan. Det är denna erfarenhet som Dostojevskij intensivt söker utforska, och få har sett det så klart som Jan Erixon. Den bok han nu skrivit, efter fyra decennier av umgänge med Dostojevskijs litteratur, frilägger ledmotivet i ett av modern tids största författarskap: *människans pånyttfödelse*. Men denna ”övergång från en värld till en annan”, sker stegvis och inte utan kamp. Inte en gång, men dagligen, måste människan välja Kristus för att inte förlora sig själv.

I den bok vars titel är hämtad från ett berömt Dostojevskij-citat – *Jag väljer hellre Kristus* – framstår Jan Erixon som en av vår tids mest skarpögda uttolkare av Fjodor Dostojevskij. Kanske måste man själv ha blivit ”läst” av

denna säregna litteratur, för att så avklarnat kunna återge hur dess ärende är identiskt med evangeliets: ”Om vetekornet inte faller i jorden och dör förblir det ett ensamt korn. Men om det dör ger det rik frukt” (Johannes evangelium 12:24).

Peter Halldorf